

ΕΝΑΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Παρακολουθεῖ μιὰ Ἑλληνικὴ Τραγωδία

ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

Ὡς ἄρα νὰ σὰς πῶ σήμερα τὴν ἀνάμνησίν μου ἀπὸ ἓνα μεγάλο ἄνθρωπο τοῦ κόσμου, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πρέπει τὸ μῦθο τους νὰ τὸν μαθαίνουμε στὰ παιδιὰ μας σὰν τὰ χρονικὰ τῶν Ἀγίων. Ἐνωῶ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀνεκάλυψε τὴν πενικιλίην καὶ σώζει ἑκατομμύρια ψυχῶν. Τὸν Ἀλεξάντερ Φλέμιγκ.

Ἦμουν, τότε, γιὰ λίγον καιρὸ στὴ Διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου τῆς Ἑλλάδος. Φιλοξενούσαμε ἓνα βράδυ τοὺς ξένους συνέδρους τοῦ Παγκοσμίου Ἱατρικοῦ Συνεδρίου ποὺ εἶχε συνέλθει στὰς Ἀθήνας. Ὅλη ἡ πλατεία τοῦ θεάτρου εἶχε δοθεὶ στοὺς ξένους ποὺ εἶχαν προσκληθεῖ νὰ δοῦνε μιὰ παράσταση τῆς «Ἡλέκτρας». Ἐπρόκειτο τότε, τὸ Ἐθνικὸ μας θέατρο νὰ πάει στὴ Νέα Ὑόρκη νὰ παρουσιάσει ἐκεῖ τὴν «Ἡλέκτρα» καὶ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννο». Τὸ ἐρώτημα ποὺ ἀντιμετωπίζαμε ἦταν: Πῶς θὰ δεχθεῖ ἓνα ξένο κοινὸ μιὰ παράσταση ἀρχαίας τραγωδίας σὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ δὲν καταλαβαίνει; Λοιπὸν, λέγαμε πῶς θὰ εἶχαμε μιὰν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, παρουσιάζοντας, τὴ βραδυνὴ ἐκείνη, τὴν «Ἡλέκτρα» μπροστὰ στοὺς ξένους τοῦ παγκόσμιου Ἱατρικοῦ Συνεδρίου.

Φυσικὰ ὅλοι τους ἤξεραν τὸ μῦθο τῆς «Ἡλέκτρας». Τὴν προηγουμένη ἄλλωστε μέρα, εἶχαν βρεθεῖ ὅλοι στὸν αὐθεντικὸ χῶρο τῆς τραγωδίας: εἶχαν πάει στὶς Μυκῆνες. Καὶ εἶχαμε συνεννοηθεῖ μὲ τὸ προεδρεῖο τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων καὶ ξένων μας πῶς ἡ καλύτερη εἰσαγωγή στὴν τραγωδίαν ποὺ θὰ ἔβλεπαν τὴν ἐπομένην στὸ «Ἐθνικὸ» ἦταν αὕτη: νὰ τοὺς ὑπομνησθεῖ ἐκεῖ ἐπὶ τόπου, στὶς Μυκῆνες, πλάϊ στὸν τάφο τῆς Κλυταιμνήστρας, ὁ τραγικὸς μῦθος, τὰ πρόσωπα, τὰ περιστατικά. Ἔτσι, τὴν ἐπομένην, στὴν παράσταση, θὰ ἔχαναν βέβαια τὸ οὐσιώδες, τὸ λόγο, καὶ τὴν ποίηση, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἔμε-

νε τὸ ὕστατο ἐνδιαφέρον: ἡ ὑπόκριση, ἡ ἔρμηνεία, ἡ κίνηση τοῦ χοροῦ, ἡ μουσικὴ.

Ἀναρωτιόμαστε: θὰ ἦταν αὐτὸ μόνον ἀρκετὸ νὰ καθλώσει, ἐπὶ δυὸ ὥρες περίπου, ἄνθρώπους ποὺ δὲν καταλαβαίνουν τὴ γλῶσσα; Ἡ ἔρμηνεία μόνη θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ τοὺς συγκρατήσῃ;

Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα θὰ ἦταν πιθανῶς καὶ ἀπάντηση στὴ ἀπορία μας γιὰ τὸ πῶς καὶ ὡς ποῖο σημεῖο θὰ προκαλοῦσαν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀμερικανικοῦ κοινοῦ οἱ τραγωδίαι ποὺ πηγαίναμε νὰ διδάξουμε στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

Λοιπὸν, σπάνια εἶδα αἴθουσα θεάτρου τόσο μαγνητισμένη ἀπὸ τὴ σκηνή, ἀπὸ τὰ γινόμενα ἐπὶ σκηνῆς, σπάνια εἶδα κόσμον νὰ παρακολουθεῖ θέαμα μὲ τόση κατάνυξη θρησκευτικῆ, μὲ τόση εὐλάβεια. Θὰ πρόσθετα: μὲ τόση συγκίνηση. Ἦταν ἡ ὑποβολὴ τοῦ πανάρχαιου μῦθου; Ἦταν αὕτη καθαυτὴ ἡ ἔρμηνεία, ἡ ὑπόκριση; Ἦταν ἡ ἰδιοτυπία τοῦ θεάματος — ἡ ἀπόσταση ἢ τεράστια ποὺ τὸ χωρίζει ἀπὸ τὸ θέατρο τὸ σημερινό, στὸ ὁποῖο ἦταν συνηθισμένοι οἱ ξένοι θεατῆς; Τὸ ἀποτέλεσμα πάντως ἦταν αὐτό: Ὅταν μὲ τὸν τελικὸ θριαμβευτικὸ λόγο τοῦ χοροῦ ἔκλεινε ἡ αὐλαία, ὅλο τὸ ξένο αὐτὸ κοινὸ, χωρὶς νὰ σηκώνεται ἀπ' τὴ θέση του, ἄρχισε νὰ χειροκροτεῖ ἐπίμονα, προφανῶς συγκινημένο, προφανῶς ξαφνιασμένο ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄλλη ἐμπειρία θεάτρου ποὺ τοῦ εἶχε προσφερθεῖ.

Τὸ διαπίστωσα αὐτὸ καλύτερα, πρὶν ἅμα, μὲ τὸν πρὶν διακεκριμένο ξένο ποὺ εἶχε ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὸ Ἐθνικὸ μας Θεάτρο, ἓναν ἀπ' τοὺς μεγάλους ἄνθρώπους τοῦ κόσμου: τὸν σὲρ Ἀλεξάντερ Φλέμιγκ.

Τὸν φιλοξενούσαμε, μαζὶ μὲ λίγους ἐκλεκτοὺς Ἕλληνας, στὸ θεωρεῖο τῆς Διευθύνσεως. Τὸν παρακολουθοῦσα, σ' ὅλη τὴ διάρκειαν τῆς παράστασης, θέλοντας νὰ

κρατήσω όσο γίνεται περισσότερο από τη σπάνια αυτή ώρα: ο άνθρωπος τον όποϊον εύγνωμονεί ή άνθρωπότητα για τα δπλα που της έδωσε να παλαίει με το θάνατο, να παρακολουθεί αυτόν το μύθο του έκδικητήριου φόνου καμωμένον ποίηση, περασμένον μέσα από τους αιώνες. Ο Φλέμινγκ, άπλός, άπλούστατος, με την άπιστευτη άθωότητα, την παιδικότητα που είχαν τα μάτια του, με συστολή παιδιού, καθόταν εκεί, καθηλωμένος στην πολυθρόνα του, παρακολουθούσε με ένταση, με εύλάβεια θρησκευτική την πορεία του δράματος, την όργάνωση, την προετοιμασία του θανάτου. Μια στιγμή, στη σκηνή που έρχεται ο Όρέστης με τον Πυλάδη και συναντούνε την Ήλέκτρα, ή κυρία Λίνα Τσαλδάρη που ήταν πλάϊ στον Φλέμινγκ έσκυψε και του είπε ένα λόγο για να του εξηγήσει τη σκηνή. Ο Φλέμινγκ εύχαρίστησε, και άμέσως ξαναγύρισε τα μάτια του στη σκηνή, μη τυχόν χάσει τίποτα άπ' το δράμα. Ήταν φανερό πώς ή εξήγηση δέν του χρειαζόταν. Η κόρη του Σπυρίδωνος Λάμπρου έμεινε μόνη με τα δάκρυά της — έκλαιε σ' όλη τη σκηνή της άναγνώρισης της Ήλέκτρας με τον Όρέστη, και ο Φλέμινγκ μόνος με το έργο της Νέμεσης και του θανάτου που προετοιμαζόταν.

Μείναμε λίγο, ή μικρή συντροφιά, όταν τελείωσε ή παράσταση.

—Έλπίζω να σας ίκανοποίησε αυτή ή βραδυά, είπα στον Φλέμινγκ.

Τα παιδικά μάτια του έπήραν γρήγορη λάμψη. Η φωνή του ήταν σταθερή, πειστική, λόγος άκέραιος. Δέν ήταν άπλώς ίκανοποίηση, είπε. Ήταν άληθινά συγκινημένος. Κι' έπειδή είδα πώς ήθελε να πει ένα εύχαριστώ γι' αυτή τη συγκίνηση, παρακάλεσα την Κατίνα Παξινοú να συναντηθούμε με τον Φλέμινγκ, που την περίμενε στο σαλονάκι του θεωρείου. Την προηγούμενη βραδυά, στην «πρώτη» της Ήλέκτρας, είχα παρασταθεί στην άλλη συνάντησή της: με τον βασιλέα που την είχε καλέσει στο θεωρείο του, επί παρουσία του πρωθυπουργού και του ύπουργού της Παιδείας, να τη συγχαρεί. Ήταν κάθιδη, κατάκοπη, έξαντλημένη. Είχε παίξει άρρωστη. Ήταν ή βραδυά της μοίρας της. Ύστερα από τόσους μήνες έξαντλητικών δοκιμών, ύστερα από τόση προσπά-

θεια, από τόσο άγώνα, από τόση άναζήτηση της τελειότητας—έπρεπε εκείνο το βράδυ να παίξει άρρωστη.

—Κι' όμως, την περίμενα χρόνια αυτή τη βραδυά, Μεγαλειότατε, είπε στον Βασιλέα, με πικρία για τη μοίρα.

Αυτή τη φορά με τον Φλέμινγκ ή κυρία Παξινοú ήταν όλότελα διαφορετική. Ήταν έντελώς καλά. Μόλις είδε τον μεγάλο έπιστήμονα που την περίμενε έτρεξε, του άρπαξε το χέρι, το φίλησε θερμά.

—Θα σας πώ άμέσως το γιατί, του είπε.

Κι' άρχισε να του λέει, χείμαρρο, την εύγνωμοσύνη της γιατί χάρις στις είσπνοές της πενικιλίνης, που της έκαναν από την προηγούμενη μέρα οι γιατροί, μπορούσε εκείνο το βράδυ να ύποδυθει την τραγική ήρωίδα.

Έβλεπα τον μεγάλο άνθρωπο. Τα είχε έντελώς χαμένα μπρός σ' αυτόν τον χείμαρρο. Τα παιδικά μάτια του έγιναν άκόμα πιο παιδικά, έπαιζαν με άμηχανία, έκοίταζαν τη λυσίκομη ήρωίδα του Σοφοκλέους, δέν έλεγε σχεδόν λέξη, μόνο έκοίταζε σαστισμένος. Και όλα ήταν άπίθανά: ή Ήλέκτρα, ή ποίηση, ή πενικιλίνη, ο Φλέμινγκ....

Καθώς ξεπροβοδίζαμε εκείνο το βράδυ άπ' το θέατρο τον μεγάλο έπιστήμονα του αιώνα μας είχα την αίσθηση πώς μάς άφηνε πίσω του την έλπίδα: ξαναπιστεύαμε στον άνθρωπο, στο γένος το πιο άγριο του κόσμου, το γένος των ανθρώπων, ξαναπιστεύαμε έστω και μόνο γι' αυτό: γιατί μπορεί να βγάξει κάθε τόσα χρόνια έναν Φλέμινγκ. Με τα άθώα, παιδικά μάτια, με τα πάλλευκα μαλλιά.

Κι' έχουμε άνάγκη, περισσότερο παρά ποτέ, να ξαναπιστέψουμε στον άνθρωπο, να «ξαναδημιουργήσουμε μέσα μας τον άνθρωπο» κατά τη χαρακτηριστική έκφραση ενός μεγάλου Γάλλου συγγραφέα. Ο Φλέμινγκ και ο Σβάίτσερ που πήρε πέρυσι το βραβείο Νόμπελ—να πώς προβάλλει σήμερα το πρότυπο του ιδανικού ανθρώπου όπως θα τον όραματιζόταν κάθε έποχή, και περισσότερο άπ' όλες ή δική μας. Άκριβώς γιατί ή έποχή μας είδε, στη φοβερώτερή της άποθέωση, την άποχαλίωση του έγωϊσμού και του ένστίκτου, θέλουμε να πιστεύουμε στον άνθρωπο που άφιερώνει τον έαυτό του λειτουργικά στην

ύπηρεσία τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸν ἀφιέρωσαν ὁ Φλέμινγκ καὶ ὁ Σβάϊτσερ. Ἴσως νὰ τοὺς ἔχουνε στήσει στὶς πατρίδες του ἀγάλματα. Ἢ ἴσως νὰ πρόκειται νὰ τοὺς στήσουν τώρα. Τὰ ἀγάλματα εἶναι ἡ πιὸ ψυχρὴ ἔκφραση τοῦ θριάμβου. Ὁ θρίαμβός τους ὁ πραγματι-

κὸς εἶναι αὐτός: ὅτι ζοῦνε στὴν καρδιὰ τῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ποὺ ἔμαθαν ὅτι ὄλα δὲν χάθηκαν ἀπὸ τὸν κόσμο τὸν ἄγριο, τὸν δικό μας. Ἐφοῦ ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα τοῦ Φλέμινγκ. Ἐλπίδα τοῦ Σβάϊτσερ.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ